

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีระบบเศรษฐกิจแบบเปิด ทำให้มีการพึ่งพิงรายได้จากการส่งออกค่อนข้างสูง จากข้อได้เปรียบทางภูมิศาสตร์ที่มีความเหมาะสมในการผลิตสินค้าทางการเกษตรทั้งในสาขาพืช ปศุสัตว์ และประมง ทำให้สินค้าอาหารเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญของประเทศ ซึ่งต้องอาศัยวัตถุดิบจากภาคการเกษตรเป็นหลัก จนสามารถเป็นผู้ส่งออกอาหารลำดับที่ 15 ของโลก และได้ดุลการค้าลำดับที่ 6 ของโลก โดยรายได้จากการส่งออกสินค้าอาหารและเครื่องคัมภีร์เป็นสัดส่วนร้อยละ 14 ของการส่งออกสินค้าทั้งหมดของไทยในปี 2546 (สถาบันอาหาร, 2548ก) และสามารถสร้างรายได้จากการส่งออกสินค้าอาหารมีมูลค่า 332.17 พันล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 7.02 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (Gross Domestic Product: GDP) ในปี 2540 ซึ่งขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งในปี 2548 มีมูลค่าการส่งออกเพิ่มขึ้นเป็น 519.82 พันล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 7.33 ของ GDP (ตารางที่ 1) และสินค้าอาหารยังเป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมเป้าหมายที่ภาครัฐได้กำหนดยุทธศาสตร์และส่งเสริมสู่การผลักดันให้ประเทศไทยกลายเป็นครัวของโลก (ศูนย์สารสนเทศการค้าระหว่างประเทศ, 2547) ซึ่งจากฐานข้อมูลสถาบันอาหารปี 2548ก ประเทศไทยมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบทั้งการส่งออกอาหารสด ($RCA = 2.28$) และอาหารแปรรูป ($RCA = 1.79$) จนได้ชื่อว่าเป็นประเทศผู้ส่งออกอาหารที่มีความสามารถในการแข่งขันรายหนึ่งของโลก

ในแต่ละปีมีสัตว์น้ำที่ได้จากการทำประมงและเพาะเลี้ยงจำนวนมาก แสดงให้เห็นว่าไทยมีศักยภาพในด้านวัตถุดิบ ประกอบกับผู้ประกอบการด้านประมงมีประสบการณ์และความชำนาญในการผลิตที่ยาวนาน รวมถึงมีแรงงานในประเทศที่เพียงพอ ทำให้อุตสาหกรรมอาหารทะเลไทยสามารถผลิตสินค้าประมงมีมูลค่าสูงสุดในบรรดาสินค้าอาหารส่งออกทั้งหมดมาโดยตลอด โดยสามารถสร้างรายได้เข้าประเทศประมาณ 1 ใน 3 ของสินค้าอาหารส่งออกทั้งหมดในปี 2548 (สถาบันอาหาร, 2548ข) และอุตสาหกรรมอาหารทะเลส่งออกยังสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจจากการแปรรูปอาหารทะเล รวมถึงก่อให้เกิดการจ้างงานจำนวนมากสู่การกระจายรายได้ และนำความเจริญสู่ภูมิภาค

ตารางที่ 1 สัดส่วนการส่งออกสินค้าอาหารต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ของประเทศไทย

(หน่วย: พันล้านบาท)

ปี	2540	2541	2542	2543	2544	2545	2546	2547	2548
ผลิตภัณฑ์มวลรวม									
รวม									
ภายในประเทศ	4,732.6	4,626.4	4,637.1	4,923.3	5,133.8	5,451.9	5,939.1	6,489.8	7,087.7
(GDP)									
มูลค่าการส่งออกอาหาร	332.17	398.80	376.81	399.17	444.71	427.79	470.62	507.01	519.82
สัดส่วนต่อ GDP (%)	7.02	8.62	8.13	8.11	8.66	7.85	7.92	7.81	7.33

หมายเหตุ: ข้อมูลเบื้องต้นจากธนาคารแห่งประเทศไทย

ที่มา: สถาบันอาหาร (2549)

สินค้าประมงที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของไทยและเป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมยุทธศาสตร์ของประเทศที่ถือว่ามียุทธภาพในการส่งออก (ธนาคารทหารไทย, 2548) คือ กุ้ง จากการที่ประเทศไทยส่งออกกุ้งมากเป็นอันดับหนึ่งของโลกติดต่อกันยาวนานกว่า 10 ปี โดยสามารถผลิตกุ้งส่งออกได้มากกว่าปีละ 250,000 ตัน (กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, 2548ก) และกุ้งยังเป็นสินค้าประมงที่มีมูลค่าการส่งออกสูงสุดในช่วงปี 2543 - 2548 กล่าวคือ มีมูลค่าการส่งออกเฉลี่ย 81,809.6 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 44.87 ของมูลค่าการส่งออกสินค้าประมงทั้งหมด โดยชนิดของกุ้งที่ไทยส่งออกแบ่งเป็น 5 ประเภท ได้แก่ กุ้งสดแช่เย็นแช่แข็ง กุ้งแปรรูป กุ้งกระป๋อง กุ้งแห้ง และกุ้งต้มสุกแช่เย็น (กรมประมง, 2544) ในช่วงปี 2543 - 2548 กุ้งสดแช่เย็นแช่แข็งและกุ้งแปรรูปมีมูลค่าการส่งออกสูงที่สุดกว่าร้อยละ 51.48 และ 46.35 ของมูลค่าการส่งออกกุ้งทั้งหมดตามลำดับ ส่วนที่เหลือเป็นการส่งออกกุ้งประเภทอื่น (ตารางที่ 2) ซึ่งในอดีตประเทศไทยส่งออกกุ้งสดแช่เย็นแช่แข็งในลักษณะที่ไม่มีการแปรรูปใดๆ ทั้งสิ้น เป็นการส่งออกในลักษณะของสินค้าปฐมภูมิ คือ การส่งออกกุ้งสดแช่เย็นแช่แข็งที่ยังไม่ผ่านกระบวนการใดๆ และจากการที่กุ้งเป็นสินค้าที่มีการนำเข้าเสียง่าย และการนำเข้าจะเกิดจากส่วนหัวกุ้งก่อนเป็นอันดับแรก เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาดังกล่าว และตอบสนองความต้องการ

ตารางที่ 2 มูลค่าการส่งออกสินค้าประมงประเภทต่างๆ ของประเทศไทย ปี 2543 - 2548

(หน่วย: ล้านบาท)

รายการ	2543	2544	2545	2546	2547	2548	เฉลี่ย
รวมกุ้ง	107,497.7 (57.87)	98,701.3 (51.70)	73,957.0 (43.71)	71,800.7 (41.01)	67,308.1 (38.13)	71,592.9 (36.79)	81,809.6 (44.87)
- กุ้งสดแช่เย็น แช่แข็ง	59,840.3 (55.67)	54,747.2 (55.47)	34,406.3 (46.52)	35,921.2 (50.03)	32,536.1 (48.34)	37,844.9 (52.86)	42,549.3 (51.48)
- กุ้งปรุงแต่งหรือ ทำไว้ไม่ให้เสีย	45,636.9 (42.45)	42,234.7 (42.79)	37,286.6 (50.42)	34,201.3 (47.63)	33,267.8 (49.43)	32,493.3 (45.39)	37,520.1 (46.35)
- กุ้งกระป๋อง	1,657.8 (1.54)	1,338.4 (1.36)	2,161.5 (2.92)	1,549.3 (2.16)	1,348.1 (2.00)	1,096.6 (1.53)	1,525.3 (1.92)
- กุ้งแห้ง	343.5 (0.32)	344.1 (0.35)	92.1 (0.12)	101.5 (0.14)	126.3 (0.19)	126.3 (0.18)	189.0 (0.22)
- กุ้งต้มสุกแช่เย็น	19.2 (0.02)	36.8 (0.04)	10.6 (0.01)	27.3 (0.04)	29.8 (0.04)	31.7 (0.04)	25.9 (0.03)
รวมปลาหมึกสดแช่เย็น แห้ง แปรรูป	13,296.8 (7.16)	14,040.8 (7.36)	14,949.7 (8.84)	15,682.7 (8.96)	16,983.6 (9.62)	16,055.8 (8.25)	15,168.2 (8.36)
รวมปลาสดแช่เย็น แห้ง มีชีวิต	16,481.0 (8.87)	18,548.4 (9.72)	18,755.4 (11.09)	19,110.4 (10.91)	18,843.4 (10.68)	21,461.3 (11.03)	18,866.6 (10.38)
รวมผลิตภัณฑ์ แปรรูปอื่นๆ	33,872.8 (18.24)	43,909.8 (23.00)	45,068.5 (26.64)	51,191.7 (29.24)	54,533.4 (30.89)	65,523.1 (33.67)	49,016.5 (26.95)
อาหารสุนัขและ แมวกระป๋อง	9,024.2 (4.86)	8,996.3 (4.71)	10,144.5 (6.00)	11,342.5 (6.48)	12,092.8 (6.85)	13,462.6 (6.92)	10,843.8 (5.97)
สินค้าประมงอื่นๆ	5,577.9 (3.00)	6,704.1 (3.51)	6,311.4 (3.73)	5,974.0 (3.41)	6,756.1 (3.83)	6,492.5 (3.34)	6,302.7 (3.47)
รวมทั้งหมด	185,750.4 (100.00)	190,900.6 (100.00)	169,186.4 (100.00)	175,102.0 (100.00)	176,517.5 (100.00)	194,588.2 (100.00)	182,007.5 (100.00)

หมายเหตุ: ผลิตภัณฑ์แปรรูปอื่นๆ รวมถึงผลิตภัณฑ์อาหารทะเลกระป๋องและแปรรูปอื่นๆ

: กุ้งแปรรูปที่ใช้ในการศึกษา หมายถึง กุ้งปรุงแต่งหรือทำไว้ไม่ให้เสีย และกุ้งกระป๋อง

: ตัวเลขใน () คือ ร้อยละ

ที่มา: กรมประมง (2548ก)

ของลูกค้าเพื่อให้ได้รับความพอใจสูงสุด ทำให้การส่งออกจึงได้มีการพัฒนาขึ้นเป็นการส่งออกในลักษณะของกุ้งเด็ดหัว กุ้งปอกเปลือก และกุ้งเด็ดหาง เป็นต้น ซึ่งผลิตภัณฑ์ในลักษณะดังกล่าวเป็นการแปรรูปกุ้งเพียงขั้นต้นเพื่อให้เป็นกุ้งสดแช่เย็นแช่แข็ง แต่เนื่องจากประเทศที่ทำการผลิตและส่งออกกุ้งสดแช่เย็นแช่แข็งเช่นเดียวกับไทยมีจำนวนเพิ่มขึ้นมาก ทำให้มีการแข่งขันจากคู่แข่งที่รุนแรง โดยเฉพาะจากประเทศที่มีความพร้อมทางด้านวัตถุดิบและค่าจ้างแรงงานที่ต่ำกว่า ทำให้หลายประเทศคู่แข่งมีการผลิตผลผลิตเพิ่มมากขึ้นอย่างมาก จนกระทบต่อการส่งออกในตลาดส่งออกหลักมีการแข่งขันอย่างรุนแรง ทำให้ในปัจจุบันผู้ส่งออกกุ้งสดแช่เย็นแช่แข็งของไทยจะต้องหันไปพัฒนาสินค้าที่เพิ่มมูลค่าให้มากขึ้น โดยการผลิตกุ้งแปรรูปที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้สูงกว่ากุ้งสดแช่เย็นแช่แข็ง ทำให้มีการผลิตผลิตภัณฑ์กุ้งแปรรูปมากขึ้น เพื่อเพิ่มมูลค่าเพิ่มแก่กุ้งส่งออก โดยอาศัยความพร้อมทั้งทางด้านวัตถุดิบและแรงงานของไทยที่มีทักษะการแปรรูปให้เป็นรูปแบบต่างๆ ตามที่ลูกค้าต้องการ โดยเฉพาะประเทศผู้นำเข้าสำคัญ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่นที่มีความต้องการบริโภคกุ้งในลักษณะของสินค้าสำเร็จรูป (Simi – Cooked) และอาหารพร้อมรับประทาน (Ready to Eat) มากขึ้น ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่สอดคล้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของผู้บริโภคยุคใหม่ที่เน้นความสะดวกสบายและรวดเร็วในรูปของกุ้งค็อกเทล กุ้งชุบแป้ง ดัมpling และกุ้งดัมplingปอกเปลือก เป็นต้น (กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, 2548ก) ทำให้ประเทศไทยจึงมีการส่งออกผลิตภัณฑ์กุ้งที่มีการแปรรูปขั้นสูงขึ้น เพื่อเป็นการรักษาความเป็นผู้นำทางด้านการส่งออกกุ้ง และสกัดกั้นการเข้ามาแข่งขันรายใหม่ รวมทั้งตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้อย่างครอบคลุมมากขึ้นด้วย (ธนาคารทหารไทย, 2545)

ปัจจุบันนอกจากกุ้งสดแช่เย็นแช่แข็งที่ประเทศผู้นำเข้าแล้ว ยังมีการนำเข้าในรูปกุ้งแปรรูป โดยประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศญี่ปุ่นมีการนำเข้ากุ้งทั้งสองประเภทในสัดส่วนที่สูง โดยพบว่าการส่งออกกุ้งสดแช่เย็นแช่แข็งไปทั้งสองตลาดรวมกันมีผลรวมของมูลค่าการส่งออกเฉลี่ยในปี 2544 - 2548 คิดเป็นประมาณร้อยละ 70 ของมูลค่าการส่งออกกุ้งสดแช่เย็นแช่แข็งของไทย ซึ่งมีการส่งออกในตลาดสหรัฐอเมริกามากที่สุด มีมูลค่าการส่งออกเฉลี่ย 16,097.77 ล้านบาท รองลงมาคือ ตลาดญี่ปุ่น มีมูลค่าการส่งออกเฉลี่ย 7,559.52 ล้านบาท ส่วนการส่งออกกุ้งแปรรูป ทั้งสองตลาดรวมกันมีผลรวมของมูลค่าการส่งออกเฉลี่ยในปี 2544 - 2548 คิดเป็นประมาณร้อยละ 80 ของมูลค่าการส่งออกกุ้งแปรรูปของไทย ซึ่งมีการส่งออกในตลาดสหรัฐอเมริกามากที่สุด มีมูลค่าการส่งออกเฉลี่ย 17,456.05 ล้านบาท รองลงมาคือ ตลาดญี่ปุ่น มีมูลค่าการส่งออกเฉลี่ย 7,057.75 ล้านบาท และยังพบว่ามูลค่าการส่งออกกุ้งสดแช่เย็นแช่แข็งและกุ้งแปรรูปในตลาดสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่องในช่วงปี 2544 – 2548 (ตารางที่ 3) รวมถึงหากพิจารณาจากมูลค่าการ

ตารางที่ 3 มูลค่าการส่งออกกุ้งสดแช่เย็นแช่แข็งและกุ้งแปรรูปในตลาดต่างๆ ของประเทศไทย
ปี 2544 - 2548

(หน่วย: ล้านบาท)

รายการ	2544	2545	2546	2547	2548	เฉลี่ย
กุ้งสดแช่เย็นแช่แข็ง						
ประเทศสหรัฐอเมริกา	27,245.40	15,528.90	18,688.70	14,998.80	20,124.83	16,097.77
ประเทศญี่ปุ่น	11,671.10	9,619.60	8,517.60	8,165.90	7,382.94	7,559.52
กลุ่มประเทศอาเซียน	2,742.30	1,603.80	1,060.60	1,110.70	912.69	1,238.35
กลุ่มประเทศสหภาพยุโรป	2,452.00	536.20	236.80	686.00	1,089.58	833.43
กลุ่มประเทศตะวันออกกลาง	117.20	74.10	149.20	100.90	105.88	91.21
ประเทศอื่นๆ	10,520.10	7,043.80	7,264.80	7,469.60	8,228.97	6,754.55
กุ้งแปรรูป						
ประเทศสหรัฐอเมริกา	23,040.80	22,476.80	20,793.30	19,872.20	18,553.21	17,456.05
ประเทศญี่ปุ่น	9,733.50	8,358.20	8,048.30	8,038.00	8,168.47	7,057.75
กลุ่มประเทศอาเซียน	2,732.20	1,747.30	412.70	217.30	212.14	886.94
กลุ่มประเทศสหภาพยุโรป	2,042.70	713.20	779.50	1,157.90	1,433.56	1,021.14
กลุ่มประเทศตะวันออกกลาง	23.80	25.30	34.30	20.10	33.31	22.80
ประเทศอื่นๆ	4,661.00	3,965.90	4,137.10	3,970.80	4,092.65	3,471.24

หมายเหตุ: กุ้งแปรรูปที่ใช้ในการศึกษา หมายถึง กุ้งปรุงแต่งหรือทำไว้ไม่ให้เสีย และกุ้งกระป๋อง
ที่มา: กรมประมง (2548ข)

นำเข้าและส่วนแบ่งตลาดกุ้งสดแช่เย็นแช่แข็งและกุ้งแปรรูปในประเทศสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นแล้ว จะพบว่ามูลค่าการนำเข้าและส่วนแบ่งตลาดทั้งจากมูลค่าการนำเข้าและจากปริมาณการนำเข้ากุ้งสด แช่เย็นแช่แข็งกุ้งแปรรูปในตลาดสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่องในช่วงปี 2543-2548 (ตารางที่ 4) ซึ่งจากมูลค่าการส่งออกนำเข้าและส่วนแบ่งตลาดข้างต้นที่มีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง แสดงให้เห็นถึงภาวการณ์ส่งออกที่มีปัญหา อันสะท้อนถึงความสามารถในการส่งออกที่ลดลงในตลาดส่งออกหลักของไทย เนื่องจากการส่งออกผลิตภัณฑ์กุ้งของไทยในอดีตที่ผ่านมา มีการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อยเท่านั้น จากปัญหาการถูกตัดสิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากรมีเพียงตลาดเดียว คือ สหภาพยุโรป ซึ่งไม่ได้ส่งผลกระทบต่อการผลิตกุ้งของไทยมากนัก จากการที่ผู้ผลิตไทยยังมีตลาดสหรัฐอเมริกาและ ญี่ปุ่นรองรับ โดยทั้ง 2 ตลาดนับได้ว่าเป็นตลาดใหญ่และมีความต้องการสูง อีกทั้งผลิตภัณฑ์กุ้งจากไทยสามารถตอบสนองความต้องการของ 2 ตลาดได้ดี โดยตั้งแต่ปี 2544 เปรียบเทียบกับกับปี 2543 เป็นต้นมา จะพบว่ามูลค่าการนำเข้ากุ้งสดแช่เย็นแช่แข็งและกุ้งแปรรูปของประเทศสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นมีมูลค่าการนำเข้าลดลงอย่างต่อเนื่องดังภาพที่ 1 โดยมีสาเหตุมาจากประเทศที่ทำการเพาะเลี้ยงกุ้งและส่งออกเช่นเดียวกับไทยมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้อุปทานกุ้งในตลาดโลกเพิ่มขึ้นอย่างมากจากผลผลิตกุ้งในหลายประเทศเพิ่มขึ้นอย่างมาก จนเกิดภาวะอุปทานส่วนเกินในตลาด ทำให้ไทยประสบปัญหาด้านคู่แข่งอย่างรุนแรงในตลาดส่งออกหลัก โดยเกิดการใช้กลไกราคาเป็นเครื่องมือเพื่อช่วงชิงความเป็นผู้นำในตลาดการค้ากุ้งของโลก กดดันให้ราคากุ้งปรับตัวลดลง จนทำให้ราคากุ้งในตลาดโลกตกต่ำ และกระทบต่อมูลค่าการส่งออกกุ้งที่ลดลงอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2544 เป็นต้นมา (ธนาคารทหารไทย, 2548)

คู่แข่งที่มีศักยภาพในการผลิตและส่งออกกุ้งสดแช่เย็นแช่แข็งและกุ้งแปรรูปไปประเทศสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นเช่นเดียวกับไทยมีจำนวนเพิ่มขึ้น แต่คู่แข่งที่สำคัญส่วนใหญ่จะอยู่ในทวีปเอเชีย ได้แก่ จีน เวียดนาม อินเดีย และอินโดนีเซีย รวมถึงประเทศในทวีปอเมริกา ได้แก่ เม็กซิโก แคนาดา และเอกวาดอร์ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบระหว่างไทยกับประเทศคู่แข่งแล้วพบว่า แรงงานไทยมีฝีมือดีและประสิทธิภาพกว่า เนื่องจากเป็นอุตสาหกรรมที่มีการพัฒนามายาวนาน และไทยมีเทคโนโลยีที่ก้าวหน้ากว่า ฟาร์มเลี้ยงในระบบพัฒนา แต่เสียเปรียบด้านค่าจ้างแรงงานสูงกว่าคู่แข่ง โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับจีน ขณะเดียวกันรัฐบาลในแต่ละประเทศคู่แข่งมีนโยบายส่งเสริมสนับสนุนการเพาะเลี้ยงกุ้งภายในประเทศ (เพ็ญญา คำธัญญะ, 2548) รวมถึงปัจจุบันประเทศ

ตารางที่ 4 มูลค่าและปริมาณการนำเข้าและส่วนแบ่งตลาดกุ้งแช่เย็นแช่แข็งและกุ้งแปรรูปของประเทศสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นจากประเทศไทย ปี 2543 - 2548

(หน่วย: ปริมาณ: พันตัน, มูลค่า: ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ)

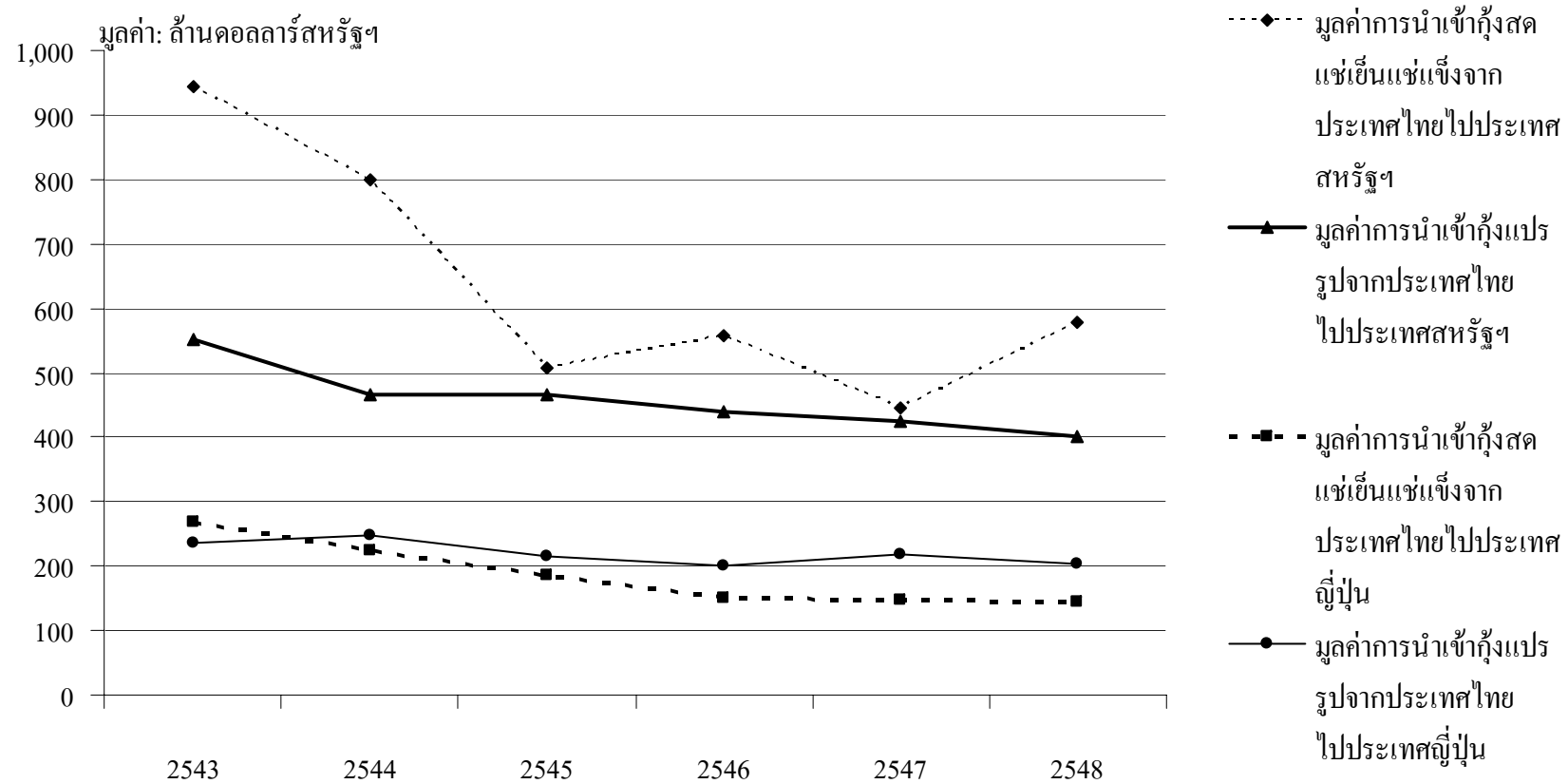
สินค้า / พิกัด	2543		2544		2545	
กุ้งสดแช่เย็นแช่แข็ง พิกัด 0306.13	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ
การนำเข้าทั้งหมดของประเทศไทย	3,049.83	281,805.48	2,955.78	324,022.57	2,634.38	331,242.49
การนำเข้าจากประเทศไทยไปสหรัฐฯ	944.88	80,780.82	799.82	84,578.75	508.81	58,196.35
ส่วนแบ่งตลาดของไทยในตลาดสหรัฐฯ(%)	(30.98)	(28.66)	(27.06)	(26.10)	(19.31)	(17.56)
การนำเข้าทั้งหมดของญี่ปุ่น	2,759.89	246,627.29	2,271.29	245,048.37	2,171.25	248,868.24
การนำเข้าจากประเทศไทยไปญี่ปุ่น	267.19	18,650.67	224.11	20,574.37	187.22	18,986.61
ส่วนแบ่งตลาดของไทยในตลาดญี่ปุ่น(%)	(9.68)	(7.56)	(9.87)	(8.39)	(8.62)	(7.62)
กุ้งแปรรูป พิกัด 1605.20						
การนำเข้าทั้งหมดของประเทศไทย	690.85	62,416.21	650.44	75,222.27	769.99	97,117.97
การนำเข้าจากประเทศไทยไปสหรัฐฯ	550.16	45,511.04	466.27	51,511.63	467.38	56,875.74
ส่วนแบ่งตลาดของไทยในตลาดสหรัฐฯ(%)	(79.63)	(72.91)	(71.69)	(68.47)	(60.70)	(58.56)
การนำเข้าทั้งหมดของญี่ปุ่น	364.13	32,405.06	378.92	38,700.21	377.93	42,276.53
การนำเข้าจากประเทศไทยไปญี่ปุ่น	235.36	20,392.50	246.62	24,364.04	214.72	23,043.92
ส่วนแบ่งตลาดของไทยในตลาดญี่ปุ่น(%)	(64.64)	(62.92)	(65.08)	(62.95)	(56.82)	(54.50)

ตารางที่ 4 (ต่อ)

(หน่วย: ปริมาณ: พันตัน, มูลค่า: ล้านดอลลาร์สหรัฐ)

สินค้า / พิกัด	2546		2547		2548	
กึ่งสดแช่เย็นแช่แข็ง พิกัด 0306.13	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ
การนำเข้าทั้งหมดของประเทศสหรัฐฯ	2,979.01	399,151.54	2,849.19	395,843.26	2,803.57	395,326.97
การนำเข้าจากประเทศไทยไปสหรัฐฯ	556.16	74,970.99	446.12	71,546.65	578.79	100,193.12
ส่วนแบ่งตลาดของไทยในตลาดสหรัฐฯ(%)	(18.67)	(18.78)	(15.66)	(18.07)	(20.64)	(25.34)
การนำเข้าทั้งหมดของญี่ปุ่น	1,956.62	233,195.25	2,010.35	241,442.74	1,933.34	232,434.77
การนำเข้าจากประเทศไทยไปญี่ปุ่น	151.00	16,803.30	148.42	17,191.89	144.26	18,397.88
ส่วนแบ่งตลาดของไทยในตลาดญี่ปุ่น(%)	(7.72)	(7.20)	(7.38)	(7.12)	(7.46)	(7.92)
กึ่งแปรรูป พิกัด 1605.20						
การนำเข้าทั้งหมดของประเทศสหรัฐฯ	767.99	105,260.32	826.82	121,936.21	851.64	135,786.84
การนำเข้าจากประเทศไทยไปสหรัฐฯ	440.33	58,279.10	426.14	61,010.30	401.35	60,831.55
ส่วนแบ่งตลาดของไทยในตลาดสหรัฐฯ(%)	(57.33)	(55.36)	(51.54)	(50.03)	(47.13)	(44.80)
การนำเข้าทั้งหมดของญี่ปุ่น	413.14	47,834.10	477.82	57,391.49	469.70	59,930.38
การนำเข้าจากประเทศไทยไปญี่ปุ่น	199.76	22,712.83	217.02	25,697.90	204.30	26,206.25
ส่วนแบ่งตลาดของไทยในตลาดญี่ปุ่น(%)	(48.35)	(47.48)	(45.42)	(44.77)	(43.50)	(43.73)

ที่มา: World Trade Atlas (2005a, 2005b)

ภาพที่ 1 มูลค่าการนำเข้าสูงสุดแช่เย็นแช่แข็งและกึ่งแปรรูปของประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศญี่ปุ่นจากประเทศไทย
ที่มา: World Trade Atlas (2005a, 2005b)

เวียดนามและประเทศอินเดียพยายามเป็นผู้ผลิตและส่งออกกุ้งแปรรูปเหมือนไทย ซึ่งทั้ง 2 ประเทศคู่แข่งมีความพร้อมด้านวัตถุดิบ แต่ขาดความพร้อมด้านความชำนาญฝีมือแรงงาน ด้านการพัฒนาเทคโนโลยีในการผลิต (ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, 2545) และในปี 2547 อุตสาหกรรมกุ้งต้องเผชิญปัญหาใหญ่อีกครั้ง เมื่อสหรัฐอเมริกาเข้ามาตราการตอบโต้การทุ่มตลาดมาใช้กับไทย จึงทำให้ตลาดหลักของไทยมีปัญหาทั้งด้านคู่แข่งที่เพิ่มขึ้นและมาตรการกีดกันทางการค้าที่เป็นอุปสรรคต่อการส่งออก รวมถึงปัญหาอีกด้านที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องคือ ปัญหาด้านการผลิตของไทยที่ทำให้ผลผลิตกุ้งสดต่ำลง อันเนื่องมาจากอุตสาหกรรมต้นน้ำเกิดปัญหาการจัดการฟาร์มที่ไม่มีประสิทธิภาพส่งผลให้เกิดโรคระบาดและกุ้งเติบโตช้า ซึ่งอุตสาหกรรมต้นน้ำได้เริ่มทำการแก้ไขปัญหาโดยการหันมาเลี้ยงกุ้งขาวแวนนาไมแทนกุ้งกุลาดำ (ธนาคารทหารไทย, 2548) ซึ่งในช่วงปี 2542 - 2546 ภาวะเศรษฐกิจโลกมีการถดถอย ความต้องการกุ้งในตลาดโลกลดลง เนื่องจากการเกิดภาวะเศรษฐกิจซบเซาในประเทศผู้นำเข้ารายใหญ่ทั้งจากสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น ทำให้กุ้งขาวที่มีราคาถูกกว่ามีโอกาสเข้ามาขยายส่วนแบ่งตลาดได้มากขึ้น แต่ก็ไม่สามารถเข้าถึงตลาดระดับบนที่มีความต้องการกุ้งขนาดใหญ่ที่มีคุณภาพดีกว่าอย่างกุ้งกุลาดำได้ (เพ็ญพรรณ ธนกนกชัย, 2547)

ดังนั้นจากการที่ไทยมีความพร้อมทางด้านวัตถุดิบ แรงงานและเทคโนโลยี ทำให้ไทยสามารถผลิตกุ้งแปรรูปขึ้นต้นและแปรรูปขึ้นสูง จนสามารถส่งออกกุ้งสดแช่เย็นแช่แข็งและกุ้งแปรรูปในสัดส่วนที่สูงของผลิตภัณฑ์กุ้งทั้งหมดที่ส่งออกไปยังตลาดหลักคือ ประเทศสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น แต่พบว่าตั้งแต่ปี 2544 มูลค่าการส่งออก รวมถึงส่วนแบ่งตลาดทั้งปริมาณและมูลค่าในตลาดดังกล่าวมีแนวโน้มที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง จากคู่แข่งที่เพิ่มขึ้น ปริมาณผลผลิตที่เพิ่มขึ้น เกิดการแข่งขันด้านราคา กดดันให้ราคาตลาดโลกตกต่ำ ที่ส่งผลต่อมูลค่าการส่งออกกุ้งสดแช่เย็นแช่แข็งและกุ้งแปรรูปลดลงอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2544 เป็นต้นมา อันอาจส่งผลกระทบต่อความสามารถในการแข่งขันของการส่งออกกุ้งสดแช่เย็นแช่แข็งและกุ้งแปรรูปได้ เนื่องจากในอดีตจนถึงปัจจุบันการส่งออกผลิตภัณฑ์กุ้งของไทยยังคงพึ่งพิงตลาดส่งออกหลักไม่กี่ตลาด โดยเฉพาะตลาดสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น ซึ่งแม้ว่าไทยจะเป็นประเทศหนึ่งที่มีศักยภาพในการผลิตและส่งออกมายาวนานในตลาดโลก แต่ในช่วงปี 2544 - 2548 เนื่องจากประเทศที่ทำการผลิตและส่งออกเช่นเดียวกับไทยเพิ่มจำนวนมากขึ้นในการส่งออกกุ้งสดแช่เย็นแช่แข็ง ซึ่งคู่แข่งมีความได้เปรียบด้านค่าจ้างแรงงานเป็นสำคัญ ทำให้จากความพร้อมด้านเทคโนโลยีของไทย จึงต้องพัฒนาผลิตภัณฑ์เพิ่มมูลค่าเป็นกุ้งแปรรูปเพื่อแข่งขันกับคู่แข่งในตลาดโลก ทำให้ไทยกำลังเผชิญปัญหาด้านคู่แข่งที่พยายามพัฒนาการผลิตเพื่อแข่งขันและอาจกลายเป็นคู่แข่งที่สำคัญของไทยในอนาคตได้ จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจต่อการศึกษาถึงความสามารถในการส่งออกกุ้งสดแช่เย็นแช่แข็งและกุ้งแปรรูปไปยังตลาดส่งออกหลัก

และปัจจัยที่เป็นสาเหตุต่อการเปลี่ยนแปลงมูลค่าการส่งออกเมื่อเปรียบเทียบกับคู่แข่ง ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดยุทธศาสตร์ นโยบาย และการวางแผนของภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องทั้งในด้านการผลิตและการตลาดที่เหมาะสม เพื่อให้ประเทศไทยยังคงมีความได้เปรียบในการส่งออกกุ้งสดแช่เย็นแช่แข็งและกุ้งแปรรูปและสามารถรักษาส่วนแบ่งตลาดในตลาดส่งออกหลักในอันดับต้นๆ ต่อไปได้อีกในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของการผลิต และการตลาดของกุ้งสดแช่เย็นแช่แข็งและกุ้งแปรรูปส่งออก
2. เพื่อวิเคราะห์ความสามารถในการแข่งขันการส่งออกกุ้งสดแช่เย็นแช่แข็งและกุ้งแปรรูปของประเทศไทยและประเทศคู่แข่งที่สำคัญไปยังตลาดส่งออกที่สำคัญ โดยใช้ดัชนีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบที่ปรากฏ
3. เพื่อวิเคราะห์การขยายตัวของการส่งออกกุ้งสดแช่เย็นแช่แข็งและกุ้งแปรรูปของประเทศไทยและประเทศคู่แข่งที่สำคัญไปยังตลาดส่งออกที่สำคัญ โดยใช้แบบจำลองส่วนแบ่งตลาดคงที่

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เพื่อเป็นแนวทางให้แก่หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องได้ตระหนักถึงปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ในด้านการผลิตและการตลาด และภาวะของความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ รวมถึงลักษณะการเปลี่ยนแปลงส่วนแบ่งตลาดของการส่งออกกุ้งสดแช่เย็นแช่แข็งและกุ้งแปรรูปของประเทศไทยและคู่แข่งที่สำคัญ ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการกำหนดนโยบายและกลยุทธ์ทั้งด้านการผลิตและการตลาด เพื่อรักษาและเพิ่มส่วนครองตลาดในตลาดส่งออกสำคัญให้มากขึ้น ตลอดจนส่งผลให้ประเทศไทยมีความสามารถในการแข่งขันส่งออกมากขึ้นในสินค้าดังกล่าวในอนาคต

ขอบเขตการวิจัย

1. ผลิตภัณฑ์ที่นำมาศึกษาในครั้งนี้จะแบ่งประเภทของผลิตภัณฑ์กุ้งส่งออกของประเทศไทยโดยพิจารณาถึงผลิตภัณฑ์กุ้งที่มีมูลค่าการส่งออกสูง ซึ่งก็คือกุ้งสดแช่เย็นแช่แข็งและกุ้งแปรรูป (กุ้งปรุงแต่งมิให้เสียรวมถึงกุ้งกระป๋อง) ทำให้การศึกษานี้จะแบ่งผลิตภัณฑ์กุ้งเป็น 2 ประเภท ตาม พิกัดอัตราภาษีศุลกากรในระบบฮาร์โมนาईซ์ (Harmonized Commodity Description and Coding System: HS) ของกรมศุลกากร คือ พิกัดที่มีรหัสดังต่อไปนี้

0306.13 กุ้งสดแช่เย็นแช่แข็ง (Shrimps and Prawns, Frozen)

001/KGM กุ้งกุลาดำ (Giant Black Tiger Prawn)

002/KGM กุ้งก้ามกราม (Giant Freshwater Prawn)

090/KGM กุ้งอื่นๆ (Other)

1605.20 กุ้งแปรรูป (Prepared or preserved shrimps and prawns)

101/KGM กุ้งกุลาดำ บรรจุภาชนะอัดลม (Giant Black Tiger Prawn in Airtight Containers)

102/KGM กุ้งก้ามกราม บรรจุภาชนะอัดลม (Giant Freshwater Prawn in Airtight Containers)

190/KGM กุ้งอื่นๆ บรรจุภาชนะอัดลม (Other Shrimps and Prawn in Airtight Containers)

201/KGM กุ้งกุลาดำ ไม่บรรจุภาชนะอัดลม (Giant Black Tiger Prawn not in Airtight Containers)

202/KGM กุ้งก้ามกราม ไม่บรรจุภาชนะอัดลม (Giant Freshwater Prawn not in Airtight Containers)

290/KGM กุ้งอื่นๆ ไม่บรรจุภาชนะอัดลม (Other Shrimps and Prawn not in Airtight Containers)

2. ตลาดส่งออกต่างประเทศที่เลือกทำการศึกษามี 2 ประเทศ คือ ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศญี่ปุ่น เนื่องจากเป็นประเทศคู่ค้าสำคัญที่ประเทศไทยมีส่วนแบ่งตลาดและมูลค่าการส่งออก

สูงในผลิตภัณฑ์กุ้งสดแช่เย็นแช่แข็งและกุ้งแปรรูป และในตลาดส่งออกดังกล่าวผู้ศึกษาได้เลือก
 ทำการศึกษาประเทศคู่แข่งที่มีส่วนแบ่งตลาดสูง ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ตลาดส่งออกและประเทศคู่แข่งที่สำคัญในการส่งออกกุ้งสดแช่เย็นแช่แข็งและกุ้งแปรรูป
 ของประเทศไทย

ผลิตภัณฑ์กุ้ง	ตลาดที่วิเคราะห์	ประเทศคู่แข่ง
กุ้งสดแช่เย็นแช่แข็ง (พิกัด 0306.13)	สหรัฐอเมริกา	อินเดีย เม็กซิโก อินโดนีเซีย เวียดนาม จีน เอกวาดอร์
กุ้งสดแช่เย็นแช่แข็ง (พิกัด 0306.13)	ญี่ปุ่น	เวียดนาม อินโดนีเซีย อินเดีย จีน
กุ้งแปรรูป (พิกัด 1605.20)	สหรัฐอเมริกา	เวียดนาม จีน แคนาดา อินโดนีเซีย อินเดีย เอกวาดอร์
กุ้งแปรรูป (พิกัด 1605.20)	ญี่ปุ่น	เวียดนาม จีน อินโดนีเซีย อินเดีย

ที่มา: World Trade Atlas (2005a, 2005b)

3. ขอบเขตระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาจะศึกษาเป็นรายปี ทำการศึกษาแบ่งเป็น 3 ช่วง คือ
 ปี 2537 – 2539, ปี 2541 – 2543 และปี 2544 -2548 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีความพร้อมของข้อมูลที่ใช้
 ในการศึกษา และเป็นช่วงเวลาที่เกิดปัญหา

โดยเหตุผลที่ใช้ 3 ช่วงเวลานี้ในการวิเคราะห์เนื่องจาก ในช่วงปี 2537 – 2539 เป็นช่วงก่อน
 เกิดวิกฤติเศรษฐกิจของไทย โดยที่ขณะนั้นประเทศไทยยังคงใช้ระบบอัตราแลกเปลี่ยนแบบคงที่ แต่
 ในการศึกษาจะไม่นับรวมปี 2540 เนื่องจากเป็นปีที่คาบเกี่ยววิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของ
 ประเทศไทย ที่มีการประกาศลอยตัวค่าเงินบาทของประเทศไทยในวันที่ 2 กรกฎาคม 2540 และ
 ศึกษาในช่วงปี 2541 – 2543 อันเป็นช่วงเวลาหลังเกิดวิกฤติเศรษฐกิจของไทย โดยที่ประเทศไทยได้
 มีการเปลี่ยนแปลงระบบอัตราแลกเปลี่ยนจากระบบอัตราแลกเปลี่ยนแบบคงที่มาเป็นระบบอัตรา

แลกเปลี่ยนแบบลอยตัวที่มีการจัดการ ซึ่งทำให้ค่าเงินของไทยมีค่าลดลงเมื่อเปรียบเทียบกับเงินตราต่างประเทศ อันมีผลทำให้สินค้าไทยมีราคาถูกลงในสายตาคนต่างชาติ และทำให้สามารถส่งออกสินค้าได้เพิ่มมากขึ้น แต่ในช่วงปี 2544 – 2548 เป็นช่วงที่เกิดปัญหาด้านคู่แข่งที่เพิ่มขึ้นจนส่งผลกระทบต่อ การส่งออกของไทยและราคากุ้งในตลาดโลกที่ตกต่ำมีผลทำให้มูลค่าการส่งออกกุ้งตั้งแต่ปี 2544 เป็นต้นมามีมูลค่าการส่งออกลดลงอย่างต่อเนื่อง

3. การศึกษาโดยใช้ดัชนีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบที่ปรากฏ (An Index on Revealed Comparative Advantage: IRCA) และแบบจำลองส่วนแบ่งตลาดคงที่ (Constant Market Share: CMS)

4. การศึกษานี้มีข้อจำกัดในการศึกษา คือ เนื่องจากกรมศุลกากรเริ่มมีการแยกพิกัดศุลกากรของกุ้งแปรรูปส่งออก ออกมาจากกุ้งกระป๋องอย่างชัดเจนในปี 2543 ทำให้ข้อมูลรายปียังมีระยะเวลาสั้นไม่เพียงพอต่อการ ศึกษา จึงศึกษากุ้งแปรรูปส่งออกพิกัด 1605.20 ซึ่งรวมถึงกุ้งกระป๋องส่งออกด้วย

วิธีการวิจัย

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาเป็นข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ที่เก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องดังนี้

ข้อมูลด้านการผลิตและการตลาดของการส่งออกกุ้งแช่เย็นแช่แข็งและกุ้งแปรรูปของประเทศไทย จากกรมประมง สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ศูนย์วิจัยธนาคารกสิกรไทย กรมเจรจาการค้า กรมการค้าต่างประเทศ กรมส่งเสริมการส่งออก กรมการค้าภายใน สถาบันอาหาร บทความจากนิตยสาร วิทยานิพนธ์ ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต รวมทั้งเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

ข้อมูลที่ใช้วิเคราะห์ดัชนีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบที่ปรากฏ (IRCA) และแบบจำลองส่วนแบ่งตลาดคงที่ (CMS) จะเป็นข้อมูลทุติยภูมิเกี่ยวกับสถิติการค้าระหว่างประเทศของการส่งออกกุ้งสดแช่เย็นแช่แข็งและกุ้งแปรรูปทั้งของประเทศไทย และของประเทศคู่แข่งได้แก่ประเทศ

เวียดนาม อินเดีย อินโดนีเซีย จีน เม็กซิโก แคนาดา และเอกวาดอร์ โดยมีคู่ค้าของไทยในตลาดโลก คือ ประเทศสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะได้จากหน่วยงานระหว่างประเทศ เช่น กรมเจรจาการค้า กรมศุลกากร องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์และขอบเขตที่กำหนดไว้ ได้ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล คือ วิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis)

2.1 เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 โดยจะทำการศึกษาสภาพทั่วไปของการผลิต และการตลาดกุ้งแช่เย็นแช่แข็งและกุ้งแปรรูปส่งออกของประเทศไทย รวมถึงนโยบายและมาตรการทางการค้าของประเทศไทยและประเทศคู่ค้า ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคในการผลิตและการส่งออก โดยอาศัยวิธีการทางสถิติอย่างง่ายในรูปอัตราส่วน หรือร้อยละ ค่าเฉลี่ยในรูปตารางและภาพประกอบการอธิบาย

2.2 เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 โดยจะทำการวิเคราะห์ความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบที่ปรากฏ (IRCA) เพื่อศึกษาความสามารถในการแข่งขันของการส่งออกกุ้งสดแช่เย็นแช่แข็งกับการส่งออกกุ้งแปรรูปของประเทศไทยและประเทศคู่แข่งที่สำคัญ ซึ่งจะใช้ค่าเฉลี่ยที่ได้จากการคำนวณของข้อมูล 3 ช่วงเวลา คือ ปี 2537 – 2539, ปี 2541 – 2543 และปี 2544 – 2548 โดยพิจารณาค่าดัชนีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบที่ปรากฏ (IRCA) ที่คำนวณได้ใน 3 ช่วงเวลา คือ ปี 2537 – 2539, ปี 2541 – 2543 และปี 2544 – 2548

2.3 เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 โดยจะทำการศึกษาการขยายตัวของการส่งออกกุ้งแช่เย็นแช่แข็งกับการขยายตัวของส่งออกกุ้งแปรรูปของประเทศไทยและการขยายตัวของการส่งออกในประเทศคู่แข่ง โดยพิจารณาจากแบบจำลองส่วนแบ่งตลาดคงที่ (CMS) ที่ได้จากการคำนวณ ซึ่งจะใช้ค่าเฉลี่ยที่ได้จากการคำนวณของข้อมูล 3 ช่วงเวลา คือ ปี 2537 – 2539, ปี 2541 – 2543 และปี 2544 – 2548 โดยทำการพิจารณาช่วงปี 2541 – 2543 โดยที่ช่วงปี 2537 – 2539 เป็นปีฐาน และพิจารณาช่วงปี 2544 – 2548 โดยที่ช่วงปี 2541 – 2543 เป็นปีฐาน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

คำว่า ความสามารถในการแข่งขัน (Competitiveness) มีการนำมาใช้กันอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะในการประเมินผลดำเนินการของธุรกิจและอุตสาหกรรมต่างๆ รวมไปถึงการค้าระหว่างประเทศ โดยมีการให้ความหมายของคำว่า “ความสามารถในการแข่งขัน” ไว้ดังนี้

McCulloch (1986) ได้สะท้อนถึงความสามารถในการแข่งขัน จำแนกเป็นหมวดหมู่ได้ 4 ประการ คือ

ก. ฐานะทางการค้า (Trade Performance) โดยครอบคลุมทั้งดุลการค้าและดุลการชำระเงิน กล่าวคือ ประเทศจะสูญเสียความสามารถในการแข่งขัน ถ้าหากดุลการค้าและดุลการชำระเงินมีการเกินดุลน้อยลง และ/หรือ ขาดดุลการค้ามากขึ้น

ข. ดุลการค้าเฉพาะรายอุตสาหกรรมหรือรายสินค้า (Sectoral Trade Balance) จากนิยามจะพิจารณาเฉพาะในบางอุตสาหกรรมหรือสินค้า ไม่ว่าจะเป็นการส่งออกหรือนำเข้า ดังนั้นการสูญเสียความสามารถในการแข่งขันจะเกิดขึ้นเมื่อ การส่งออกสุทธิของสินค้านั้นเริ่มลดลง แต่การพิจารณาในแง่นี้อาจจะไม่ครอบคลุมความสามารถในการแข่งขันของประเทศที่แท้จริง เนื่องจากไม่ได้พิจารณาการค้าโดยรวมทั้งหมด ถึงแม้การส่งออกในบางสาขาลดลง แต่ดุลการค้าโดยรวมดีขึ้น ที่ไม่อาจชี้ชัดได้ว่าประเทศได้สูญเสียความสามารถในการแข่งขัน

ค. ส่วนแบ่งตลาด (Market Share) การเพิ่มขึ้น/ลดลงของส่วนแบ่งตลาดสำหรับการค้ารวมหรือสินค้าบางประเภท จะสะท้อนถึงความสามารถในการแข่งขันได้

ง. ผลผลิตภาพการผลิต (Productivity) โดยวัดจากมูลค่าผลผลิตต่อชั่วโมงการทำงานของแรงงาน (Output Per Hour of Labour Input) ซึ่งจะเป็นตัววัดความสามารถในการแข่งขันของประเทศที่น่าเชื่อถือ กล่าวคือถ้าสัดส่วนนี้ลดลงเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ แสดงว่าต้นทุนต่อหน่วยของการผลิตจะเพิ่มสูงขึ้น ส่งผลให้สินค้าส่งออกมีราคาสูงจนไม่อาจแข่งขันในตลาดต่างประเทศได้ ซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาการว่างงานและรายได้ที่แท้จริงของประชาชนตกต่ำ ดังนั้นจะต้องหาทางยกระดับผลผลิตภาพการผลิตให้เพิ่มขึ้น เพื่อเพิ่มมาตรฐานการครองชีพ

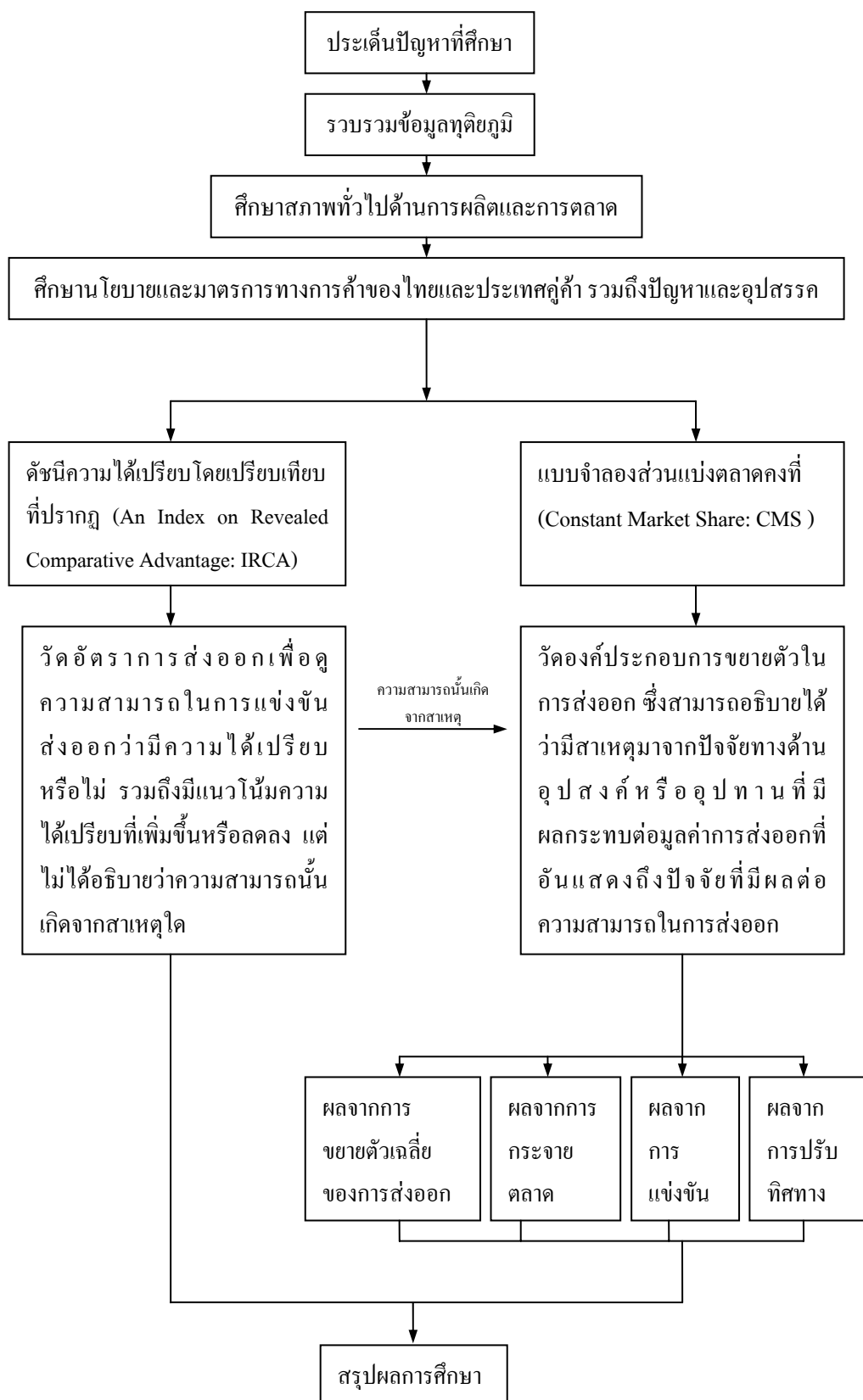
สถาบันนานาชาติเพื่อการพัฒนาด้านการจัดการ (International Institute for Management Development: IMD) ได้ให้นิยามว่า ความสามารถในการแข่งขันเป็นความสามารถของประเทศในการรักษามูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจไว้ได้ในระยะยาว โดยเปรียบเทียบกับประเทศคู่แข่ง (สุกัลยา รัตนประภาพร, 2546)

เพื่อให้เห็นแนวคิดในการวิเคราะห์ จากตารางที่ 6 ได้แสดงถึงหลักการและเหตุผลในการศึกษาจากแบบจำลองที่เลือกศึกษาในครั้งนี้ โดยใช้ดัชนีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบที่ปรากฏ (IRCA) ที่ชี้วัดอัตราความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบที่สามารถมองเห็นได้ในภาพรวมของมูลค่าการส่งออกในระยะเวลาต่างๆ และเพื่อให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้นถึงที่มาของความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้จากแบบจำลองส่วนแบ่งตลาดคงที่ (CMS)

ตารางที่ 6 หลักการและเหตุผลในการศึกษาจากแบบจำลองที่เลือก

แบบจำลอง	หลักการและเหตุผลในการศึกษา
1. ดัชนีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบที่ปรากฏ (IRCA)	เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงในสัดส่วนการตลาดของสินค้า (กุ้งสดแช่เย็นแช่แข็งและกุ้งแปรรูป) ที่เปลี่ยนแปลงไปในตลาดส่งออกที่สำคัญ หรือชี้วัดอัตราความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบที่สามารถมองเห็นได้ในภาพรวมของมูลค่าการส่งออกในระยะเวลาต่างๆ
2. แบบจำลองส่วนแบ่งตลาดคงที่ (CMS)	เพื่อศึกษาองค์ประกอบของความได้เปรียบจากการเปลี่ยนแปลงสัดส่วนการตลาดที่เติบโตจากเหตุปัจจัยต่างๆ คือ การขยายเฉลี่ยของการส่งออกทั้งหมดของโลก และ/หรือ เป็นผลของการกระจายตัวของตลาด และ/หรือเป็นผลเนื่องมาจากความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยและ/หรือเป็นผลจากการปรับการส่งออกถูกทาง เพื่ออธิบายรายละเอียดของความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบทางการค้าในภาพรวม

พิจารณาภาพที่ 2 แสดงถึงกรอบแนวคิดของการศึกษาในครั้งนี้ โดยเริ่มจากประเด็นของปัญหาที่ศึกษา ซึ่งเน้นหนักถึงเรื่องความสามารถในการแข่งขันเพื่อส่งออกกุ้งสดแช่เย็นแช่แข็งและกุ้งแปรรูปของประเทศไทยในประเทศส่งออกที่สำคัญ คือ ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศญี่ปุ่น

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากสินค้าที่เลือกพิจารณา (กุ้งสดแช่เย็นแช่แข็งและกุ้งแปรรูป) เนื่องจากประเทศไทยมีศักยภาพทั้งทางด้านวัตถุดิบ การผลิตและการแปรรูป และทำการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิเพื่อทำการวิเคราะห์

ด้านการวิเคราะห์เชิงพรรณนาจะศึกษาสภาพทั่วไปด้านการผลิตและการตลาด นโยบาย และมาตรการทางการค้าของประเทศไทยและประเทศคู่ค้า รวมถึงปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการส่งออกกุ้งสดแช่เย็นแช่แข็งและกุ้งแปรรูปของประเทศไทย

ด้านการวิเคราะห์จะศึกษาจากดัชนีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบที่ปรากฏ (IRCA) และแบบจำลองส่วนแบ่งตลาดคงที่ (CMS) โดยดัชนี IRCA เพื่อดูศักยภาพในการแข่งขันในตลาดโลกของประเทศส่งออกในภาพรวม แต่จะไม่ทราบความสามารถของการส่งออกเกิดจากสาเหตุอะไร จึงนำแบบจำลอง CMS วัดองค์ประกอบการขยายตัวในการส่งออก เพื่อวิเคราะห์หาสาเหตุการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นหรือลดลงของมูลค่าการส่งออกกุ้งสดแช่เย็นแช่แข็งและกุ้งแปรรูปว่ามีสาเหตุเนื่องจากปัจจัยด้านอุปสงค์หรืออุปทานได้แก่ เกิดจากผลการขยายตัวของการส่งออกของตลาดโลก และ/หรือ ผลจากการกระจายตลาด และ/หรือ ผลจากการแข่งขัน และ/หรือ ผลจากการปรับการส่งออก โดยการวิเคราะห์ดังกล่าวจะเป็นสัญญาณเตือนให้ภาครัฐและภาคเอกชนทราบถึงสถานะของการส่งออกสินค้านั้นว่ามีโอกาสดีหรือเริ่มสูญเสียโอกาส หรือหมดโอกาส

เมื่อศึกษาข้างต้นแล้ว นำมาสู่การสรุปผลการศึกษาเพื่อเป็นข้อมูลให้ภาครัฐ ภาคเอกชนและผู้ที่เกี่ยวข้องได้ใช้กำหนดกลยุทธ์ เพื่อจะรักษาหรือเพิ่มขีดความสามารถในการส่งออกกุ้งสดแช่เย็นแช่แข็งและกุ้งแปรรูปของประเทศไทยให้มากขึ้นในอนาคต

นิยามศัพท์

กุ้งสดแช่เย็นแช่แข็ง เป็นการแปรรูปกุ้งขึ้นต้นโดยอาศัยเทคโนโลยีที่ไม่ซับซ้อน เครื่องจักรที่ใช้มีเพียงเครื่องแช่แข็งและเครื่องผ่าหลัง เพื่อให้เป็นกุ้งสดแช่เย็นแช่แข็งในลักษณะของกุ้งเด็ดหัว กุ้งปอกเปลือก กุ้งเด็ดหาง เป็นต้น

กุ้งแปรรูป เป็นผลิตภัณฑ์แปรรูปกุ้งขึ้นสูงในรูปแบบต่างๆ ทั้งการปรุงแต่งกุ้งสดเป็นสินค้ากึ่งสำเร็จรูป (Simi - Cooked) เช่น กุ้งหุบขนมปังป่น เป็นต้น และการปรุงแต่งกุ้งสดเป็นอาหาร

พร้อมรับประทาน (Ready to Eat) ทั้งในรูปแบบอาหารจีน ญี่ปุ่น ไทย และอาหารตะวันตก เช่น ต้มยำ ซูชิ
ปอเปี๊ยะกึ่ง กึ่งสำหรับทำสลัด เป็นต้น รวมถึงกึ่งแปรรูปในรูปแบบของกึ่งกระป๋อง